

بررسی وضعیت به کارگیری سیاستهای اقتصاد مقاومتی در آموزش عالی و قابلیت اجرای آن (مورد مطالعه: دانشگاه زنجان) [◇]

فاطمه کریمی اعتماد^۱
جعفر یعقوبی^۲

چکیده

هدف: هدف از انجام این پژوهش بررسی میزان رعایت سیاستهای اقتصاد مقاومتی در آموزش عالی بود. **روش:** برای انجام این تحقیق کاربردی، از روش توصیفی - همبستگی استفاده شد. ابزار اصلی جمع‌آوری اطلاعات، پرسشنامه محقق‌ساخته بود که روایی آن با استفاده از نظرات اعضای هیئت علمی و پایایی آن نیز با استفاده از پیش‌آزمون و محاسبه ضریب آلفای کرونباخ (0/78 تا 0/91) تأیید شد. جامعه آماری تحقیق، اعضای هیئت علمی دانشگاه زنجان (306 نفر) بود. حجم نمونه تحقیق (120 نفر) با استفاده از رابطه کوکران تعیین شد و نمونه‌ها به روش طبقه‌ای تصادفی انتخاب شدند. **یافته‌ها:** میانگین همه مؤلفه‌های بررسی‌شده اقتصاد مقاومتی در وضعیت موجود حوزه‌های آموزشی، پژوهشی، دانشجویی و فرهنگی دانشگاه، کمتر از چهار و قابلیت اجرای آنها در وضعیت مطلوب، بالاتر از هفت در مقیاس 10 سطحی بود. **نتیجه‌گیری:** نتایج مقایسه وضعیت موجود و مطلوب رعایت سیاستهای اقتصاد مقاومتی در حوزه‌های آموزشی، پژوهشی، دانشجویی و فرهنگی با استفاده از آزمون تی، نشان داد وضعیت موجود به کارگیری سیاستهای اقتصاد مقاومتی به طور معناداری پایین‌تر از وضعیت مطلوب و نشان‌دهنده عدم استفاده از ظرفیتهای موجود اقتصاد مقاومتی در وضعیت موجود دانشگاههای کشور است.

واژگان کلیدی: اقتصاد مقاومتی، آموزش عالی، دانشگاه، نخبگان علمی.

◇ دریافت مقاله: 97/06/22، تصویب نهایی: 98/03/14.

1. دانشجوی دکتری ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه زنجان(نویسنده مسئول)/ نشانی: زنجان، کیلومتر 5 جاده تبریز، دانشگاه زنجان، گروه ترویج، ارتباطات و توسعه روستایی/ شماره: 02433052223@znu.ac.ir / Email: karimi313
2. دکتری تخصصی ترویج و آموزش کشاورزی، دانشیار گروه ترویج، ارتباطات و توسعه روستایی دانشگاه زنجان.

الف) مقدمه

روند غالب بر جامعه جهانی، رسیدن به توسعه پایدار است؛ به طوری که تمام رویکردهای اقتصادی و اجتماعی را، از جمله نظامهای آموزش عالی، تحت تأثیر قرار داده است (فادیوا و مویجیوکی، 2010).¹ در فرایند توسعه، آموزش عالی در مقام اصلی‌ترین نهاد توسعه‌دهنده منابع انسانی تخصصی، نقش اصلی را در مسیر دستیابی به توسعه پایدار مبتنی بر ملاحظات جهانی ایفا می‌کند (دوماس و هانچانز، 2010).² آموزش عالی در همه کشورها از مهم‌ترین نهادهای مورد توجه است و نقش انکارناپذیری در روند توسعه جوامع بر عهده دارد. از دانشگاه به عنوان نهادی متفکر، آگاه و نوآور در جامعه، انتظار می‌رود با انجام وظایف و رسالت خود در زمینه آموزش، پژوهش و عرضه خدمات علمی و اجتماعی، بتواند گامهای مؤثری در تحقق آرمانهای جامعه بردارد و کشور را به سمت پیشرفت رهنمون سازد. (حسینی و نصر، 2012؛ بازرگان و همکاران، 2001)

نقش آموزش عالی، تربیت نیروی انسانی متخصص مورد نیاز جامعه، ترویج و ارتقای دانش و فراهم کردن زمینه مساعد برای توسعه کشور است و لازمه دستیابی به آن، پایش دوره‌ای کیفیت آموزشی در زمانهای مختلف است (فراستخواه، 2009). کشور ایران دارای ظرفیتهای بالقوه زیادی برای تربیت نیروی انسانی، از جمله نیروی کار جوان و تحصیلکرده است. (حسینی و همکاران، 1393:122)

در کشور ایران، ارتباط آموزش عالی (دانشگاه) با محیط از طرق مختلفی صورت می‌گیرد. از مهم‌ترین موضوعاتی که آموزش عالی از طریق آن می‌تواند بر جامعه تأثیر بگذارد، اقتصاد کشور است. در سالهای اخیر مفهوم اقتصاد مقاومتی به عنوان الگوی توسعه جمهوری اسلامی در کشور مطرح شده است. اقتصاد مقاومتی، الگویی است که در شرایط فشار و تحریم نیز پیشرفت کشور را تضمین می‌کند. بر این اساس، هر الگوی مدیریتی و اقتصادی و اجتماعی که در کشور بخواهد مورد بهره‌برداری قرار بگیرد، باید با الگوی توسعه کشور؛ یعنی اقتصاد مقاومتی هماهنگ و به عبارتی؛ برآمده از آن الگوی بالادستی باشد. (واعظی و فدایی، 1394)

مفاهیم و اصطلاحات نزدیکی با مفهوم اقتصاد مقاومتی در سطح بین‌المللی ارائه شده است؛ از جمله مفهوم «فتریت اقتصادی»³ که شباهتهایی با اقتصاد مقاومتی دارد (بریجولویو و استپن، 2011؛⁴ بریجولویو و همکاران، 2008). فتریت اقتصادی به دو مفهوم قابلیت اقتصاد برای بهبود سریع از شوکهای اقتصادی و توانایی اقتصاد برای مقاومت در برابر آثار شوکهای اقتصادی اطلاق می‌شود (رز، 2008). ولی به لحاظ کلی و جامعیت، این مفهوم (اقتصاد مقاومتی) منحصر به فرد است. اقتصاد مقاومتی، گفتمان و الگویی مدیریتی است که از طریق مقاومتی اقتصاد ملی در برابر تهدیدها و توان تحریم‌شکنی، با رویکرد عقب راندن نظام سلطه، پیشرو و

1. Fadeeva & Mochizuki

2. Dumas & Hanchans

3. Resistive Economy

4. Briguglio & Stephen

447 **◆** بررسی وضعیت به کارگیری سیاستهای اقتصاد مقاومتی ...

فرصت‌ساز و مولد و درون‌زا و برون‌گراست (ابراهیم‌زاده و همکاران، 1395)؛ یا اقتصادی که در شرایط دشواری و تهدید دشمن، بتواند به اهداف خود برسد. (عبدالملکی، 1395)

در اجرای موفقیت‌آمیز هر برنامه و تحقق اهداف آن، آگاهی از وضعیت موجود اهمیت زیادی دارد. نظر به اهمیت درک صحیح وضعیت موجود برای برنامه‌ریزی‌های آینده و نیز نبود اطلاعات مشخص در خصوص به کارگیری سیاستهای اقتصاد مقاومتی در بخشهای مختلف آموزش عالی، برنامه‌ریزی برای اجرای موفقیت‌آمیز سیاستهای اقتصاد مقاومتی در دانشگاهها را مشکل می‌سازد. در بخش آموزش عالی بایستی این سیاستها اجرا و عملی شود؛ اما در وضعیت فعلی برای به کارگیری این سیاستها در بخشهای مختلف آموزشی، پژوهشی، دانشجویی و فرهنگی در بخشهای مختلف دانشگاه، آگاهی علمی و مستندی وجود ندارد. با توجه به این مسئله، تحقیق حاضر به دنبال بررسی وضعیت به کارگیری سیاستهای اقتصاد مقاومتی در آموزش عالی و قابلیت اجرای آن در بخشهای مختلف آموزشی، پژوهشی، دانشجویی و فرهنگی است. ضرورت تحقیق حاضر از اینجا ناشی می‌شود که هر گونه برنامه‌ریزی بدون آگاهی از وضعیت فعلی جامعه، مانند رها کردن تیر در تاریکی است و تضمینی برای موفقیت آن وجود ندارد. در خصوص اجرای سیاستهای اقتصاد مقاومتی در دانشگاهها نیز بدون آگاهی از وضعیت فعلی دانشگاهها به این مقوله و لحاظ کردن آن در برنامه‌های مربوطه، امکان برنامه‌ریزی موفق و اثربخش محدود است.

ب) مبانی نظری

سیستم آموزشی در هر کشوری، عامل اصلی برای تکمیل خط مشی‌های توسعه پایدار است. آمادگی و تعلیم نیروی انسانی باتجربه و متخصص به عنوان اساس توسعه همه‌جانبه کشورها، تولید دانش، هدایت و یادگیری مقدماتی و پژوهشهای کاربردی و توسعه‌ای، توسط دانشگاهها و مراکز آموزش عالی انجام می‌شود. بنابر این، خروجی‌ها و نتایج سیستم آموزش عالی، به طور مستقیم در جهت توسعه کشور حرکت می‌کنند (محمدی، 1387). در واقع؛ نهاد آموزش عالی کشورها، از مهم‌ترین عوامل شکل‌دهی جهان آینده تلقی می‌شوند. (پورعزت و همکاران، 1387)

آموزش عالی نقش اساسی در رشد و توسعه جامعه در ابعاد فناوری، علمی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی دارد و حاصل کلیه فعالیتها و تلاشهای نظام آموزشی در آن منعکس می‌شود. به عبارت دیگر؛ بازده کل نظام آموزشی در آن متجلی شده و نمود می‌یابد (بطحی و ترابیان، 1390). ظهور جامعه دانش‌محور، تحولات جهانی شدن، توسعه روزافزون اقتصادی و فشارهای رقابتی فزاینده ناشی از جهانی شدن، محرک تلاشهای گوناگون در راستای اصلاحات در زمینه نظامهای معاصر آموزش عالی شده است (فتح‌اللهی و همکاران، 1394). آموزش عالی نهادی است که به دلیل جایگاه ویژه الزامات ارزشی، فرهنگی و

ویژگی‌های خاص هر کشور در پیاده‌سازی مجموعه سیاستهای اقتصاد مقاومتی، می‌تواند نقش کلیدی به عهده بگیرد؛ لذا شایسته است توجه بیشتری به آن شود (نصاری، 1395). بر اساس سیاستهای کلی اقتصاد مقاومتی ابلاغ شده، آموزش عالی موظف است نقشه راه را برای پیاده‌سازی سیاستهای یادشده، تدوین و ضمن به کار بستن آنها در محیط درونی آموزش عالی، به پیاده‌سازی سیاستها در جامعه کمک کند.

اقتصاد مقاومتی به لحاظ ماهیت، یک اقتصاد مردمی است؛ لذا ضروری است که مردم وارد این عرصه شوند. یکی از زمینه‌های مهم که می‌توان به آن اتکا کرد، آموزش عالی است؛ بنابر این، در این حوزه به حرکت تک‌تک افراد جامعه و به ویژه طبقات خاص، مانند دانشگاهیان نیاز خواهد بود. به عقیده بسیاری از صاحب‌نظران، تخست دانشگاهها باید به پروراندن ایده‌هایی در ارتباط با اقتصاد مقاومتی پرداخته و سپس سایر بخشهای جامعه از جمله نهادها و سازمانها به اجرای آن مبادرت ورزند. (غلامی، 1391)

دانشمندان علوم اجتماعی بر این باورند که هرگونه اصلاح یا تغییر رفتار در مردم، در اولین قدم مستلزم کسب آگاهی است (حسین‌زاده بحرینی، 1392)؛ به این معنی که برای اتخاذ یک رفتار جدید یا اصلاح رفتارهای گذشته، هر یک از ما نخست نیازمند کسب اطلاعات و آگاهی‌هایی در خصوص رفتار و موضوع مد نظر هستیم. بدیهی است رفتارهای متناسب با اهداف اقتصاد مقاومتی، مانند حمایت از تولید ملی، مبارزه با اسراف، مبارزه با فساد، حفظ پرکاری و غیره نیز از این قاعده مستثنا نبوده و به منظور تحقق آن، نیازمند آموزش مردم و ارتقای آگاهی‌های آنان از مفاهیم، مصادیق و الزامات آن هستیم. به یقین در دانشگاهها تشکیل گروههای علمی مشگل از اساتید و دانشجویان برای تحقیق و پژوهش و تلاش برای رفع مشکلات و ارائه راهکارهایی متناسب با شرایط اقتصاد مقاومتی، در این مقطع می‌تواند جهشی بزرگ و گامی بلند و علمی باشد. در هر دانشگاه و مرکز آموزش عالی این تشکیلات خودجوش و پویا را می‌توان تشکیل داد و به دور از پیچ و خمهای اداری به عملی کردن فرمان رهبر همت گماشت. (منصور، 1391)

از این رو، همان‌گونه که بارها از سوی رهبر معظم انقلاب و دیگر مسئولان تأکید شده، بر فرزندان این سرزمین است که با نوآوری و ابتکار و نظریه‌پردازی و الگوسازی، در عرصه‌های جدید قدم نهاده و کمر همت به حل مشکلات و معطلات اقتصادی بندند. موضوع اقتصاد مقاومتی و کاهش وابستگی‌ها و تأکید بر مزیت‌های تولید و تلاش برای خوداتکایی، راهکاری برای سر و سامان دادن به وضعیت اقتصادی کشور در شرایط فعلی معرفی شده و تبیین آن بر عهده فرهیختگان گذاشته شده است. (حسین‌زاده بحرینی، 1392)

ایران نیز در راستای این تحولات، در تلاش برای تعیین و چگونگی نقش و جایگاه خود است و نهادهای تأثیرگذار در این زمینه، فعالیتهای خود را با طرح مباحثی از جمله اقتصاد مقاومتی در سالهای اخیر آغاز کرده‌اند. با توجه به نوظهور بودن موضوع اقتصاد مقاومتی و وجود تجربه‌های اندک در این زمینه، قاعدتاً باید جوانب آن بررسی شود (پنایی، 1391). اقتصاد مقاومتی مفهومی است که در پی مقاوم‌سازی، بحران‌زدایی و ترمیم نهادهای فرسوده و

449 **◆** بررسی وضعیت به کارگیری سیاستهای اقتصاد مقاومتی ...

ناکارآمد موجود اقتصادی مطرح می‌شود و قطعاً باور و مشارکت همگانی و اعمال مدیریتهای عقلایی و مدبرانه، پیش شرط آن است. مقاومت اقتصادی در راستای اقتصاد اسلامی است که با مکتب اقتصادی غرب متفاوت است (ابراهیمی و همکاران، 1395). به واقع؛ اقتصاد مقاومتی یعنی تشخیص حوزه‌های فشار و در پی آن، تلاش برای کنترل و بی‌اثر کردن و در شرایط آرمانی، تبدیل چنین فشارهایی به فرصت. اقتصاد مقاومتی، کاهش وابستگی‌ها و تأکید بر مزیت‌های تولید داخل و تلاش برای خوداتکایی است. (اصغری، 1393)

ج) پیشینه تحقیق

در خصوص وضعیت به کارگیری سیاستهای اقتصاد مقاومتی در آموزش عالی، تحقیق جامع و عمیق چندانی انجام نشده است. مطالعه حاضر با بررسی وضعیت موجود به کارگیری سیاستهای اقتصاد مقاومتی در آموزش عالی در بخشهای آموزشی، پژوهشی، دانشجویی و فرهنگی و همچنین قابلیت اجرای این سیاستها در این بخشها، به دنبال تحلیل وضعیت موجود و ارائه راهکارهایی برای اجرای مؤثر آنهاست.

عموزاده و همکاران (1396) در پژوهشی با هدف ارائه مدل تأثیر آموزش دانشگاه بر اقتصاد مقاومتی به واسطه نقش زیرساختهای فرهنگی، منابع انسانی، سیاسی - اجتماعی و اقتصادی، نشان دادند که دانشگاه بر زیرساختها تأثیر معناداری بالاتر از حد متوسط دارد. از طرفی، زیرساختها نیز بر اقتصاد مقاومتی تأثیر دارند. همچنین زیرساختهای فرهنگی، منابع انسانی و سیاسی - اجتماعی نقش میانجی‌گیری ناقص را در ارتباط بین دانشگاه و تحقق اقتصاد مقاومتی ایفا می‌کنند.

کریمی اعتماد و یعقوبی (1395) در پژوهشی نشان دادند که نمره نگرش کل اعضای هیئت علمی به سیاستهای اقتصاد مقاومتی، 3/08 در مقیاس سطحی لیکرت و نشان‌دهنده نگرش متوسط آنان به سیاستهای اقتصاد مقاومتی است. همچنین نتایج نشان داد بین نگرش اعضای هیئت علمی کشاورزی به سیاستهای اقتصاد مقاومتی با سابقه کار و سابقه مدیریتی آنان در دانشگاه ارتباط معنادار و مستقیم وجود دارد.

انصاری (1395) طی پژوهشی نشان داد که به ترتیب، راهبردهای گسترش مشارکت و سهم آموزش و پرورش در توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و تخفیف نابرابری در توزیع درآمد، افزایش کارایی و بهره‌وری در تولید و ارائه خدمات آموزشی و برابرسازی دسترسی به فرصتهای آموزشی و بهره‌مندی از آموزش دارای اولویت‌اند.

رحمان پور و همکاران (1394) در مطالعه‌ای به منظور پیشنهاد برنامه درسی مطلوب، نشان دادند که در بخش اصول برنامه درسی ملی، توجه به مبانی اسلامی به عنوان زیرساخت فرهنگی و ظرفیت موجود کشور در راستای تحقق اقتصاد مقاومتی، ضرورتی اساسی است. همچنین مضامین برنامه درسی ملی جمهوری

450 ♦ مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی 80

اسلامی ایران دارای دلالتها و همپوشی‌های مناسبی برای تحقق مضامین اقتصاد مقاومتی در ابعاد گوناگون بوده است و برنامه‌درسی پیشنهادی باید به منظور تحقق بخشیدن بیشتر به مضامین اقتصاد مقاومتی در قالب اهداف، محتوا و سرفصلها، روشهای آموزشی و روشهای ارزشیابی ارائه شود.

نتایج تحقیق واعظی و فدایی (1394) نشان داد 10 تیم ادراک اهمیت بهبود مدیریت راهبردی و رجوع به الگوی اقتصاد مقاومتی، برنامه‌ریزی و عقلانیت اداره، نظام‌سازی، توسعه آموزش، مردم‌گرایی، نیازمحوری، خودکفایی، کارآفرینی و برون‌گرایی، در اجرای گفتمان اقتصاد مقاومتی مؤثرند.

عزیزی و سعیدی محمودآبادی (1394) در بررسی رابطه بین اقتصاد مقاومتی و فرهنگ مدیریت جهادی از دیدگاه اعضای هیئت علمی دانشگاهها، نشان دادند که بین اقتصاد مقاومتی و مدیریت جهادی رابطه مثبت، مستقیم و معنادار وجود دارد.

نتایج پژوهش امیری لولاکی و همکاران (1393)، با هدف تدوین راهبرد دانشگاه آزاد اسلامی بابل برای تحقق اقتصاد مقاومتی، نشان داد که راهبرد برندینگ و تقویت برند نسبت به سایر راهبردها در اولویت قرار دارد. راهبردهای همکاری با مؤسسات و شرکتهای در خارج از دانشگاه، همسو کردن آموزش و پژوهش با نیازهای جامعه، ایده آموزشی برتر در بین دانشکده‌های دانشگاه، سخت‌تر کردن خروجی دانشگاه، اصلاح هرم هیئت علمی، حمایت مالی دولت از طریق رایزنی‌های مؤثر ریاست با مقامات دولتی، درآمدزایی و ایجاد اشتغال از طریق پرورش گیاهان دارویی توسط دانشجویان نیز در اولویتهای بعدی برای تحقق اقتصاد مقاومتی قرار دارند.

حسن پورخانکندی و خانکشی‌زاده (1393) مطالعه‌ای را با هدف سنجش میزان آشنایی اساتید مالی و اقتصادی دانشگاههای استان اردبیل با اقتصاد مقاومتی انجام دادند. نتایج تحقیق نشان داد که از نظر پاسخگویان، مهم‌ترین الزام اقتصاد مقاومتی، کاهش وابستگی به نفت؛ مهم‌ترین وظیفه دولت در قبال اجرای اقتصاد مقاومتی، اشتغال‌زایی؛ مهم‌ترین وظیفه مردم در قبال اجرای اقتصاد مقاومتی، تولید ثروت حلال و مهم‌ترین مانع اقتصاد مقاومتی، سطح بالای بیکاری و عدم اشتغال پایدار است.

نتایج تحقیق تیرگر و آفالری (1392) نشان داد که آگاهی دانشجویان بیش از شهروندان عادی در جریان سیاست اقتصاد مقاومتی است و آگاهی اساتید از مصادیق چنین سیاستی به مراتب بیش از دانشجویان و سرپرستان خانوار یا همان شهروندان عادی جامعه است. همچنین نتایج حاصل از احساس مسئولیت پیرامون موضع اقتصاد مقاومتی نشان داد که صرف نظر از دانشجویان (با احساس مسئولیتی در حد 33 درصد)، بیش از نیمی از اساتید و شهروندان مورد مطالعه، خود را در برابر موضوع مسئول می‌دانند.

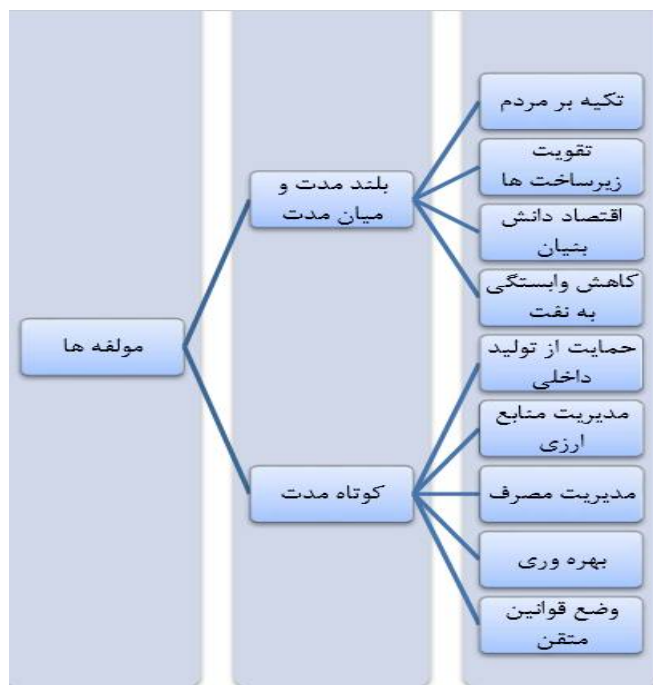
حسینی و همکاران (1393) در تحقیق خود نشان دادند پایه‌های اصلی اقتصاد مقاومتی، عوامل فرهنگی‌اند که می‌توانند فرهنگ و به تبع آن فرهنگ اقتصادی را دگرگون کنند و در تحقق اقتصاد مقاومتی مؤثر واقع

بررسی وضعیت به کارگیری سیاستهای اقتصاد مقاومتی ... 451

شوند. همچنین فرهنگ باعث ایجاد اقتصادی مقاوم و قابل رقابت، سرمایه گذاری داخلی و خارجی زیاد و پیشرفت شاخصهای مختلف اقتصادی و اجتماعی خواهد شد.

مؤلفه های اقتصاد مقاومتی

رهبر معظم انقلاب در سخنرانی ها و بیانات مختلف، مؤلفه ها و الزامات اقتصاد مقاومتی را بیان فرموده اند. با این توجه که اقتصاد مقاومتی از دیدگاه ایشان باید در ظرف اقتصاد اسلامی تفسیر شود؛ زیرا به ضرورت در نظر گرفتن مبانی، ارزشها و دستورهای اسلامی در علوم انسانی و از جمله علم اقتصاد و الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت تأکید کرده اند. براساس بیانات رهبری می توان مؤلفه ها را در دو بُعد به صورت ذیل ساختار بندی کرد:

ج) روش تحقیق

روش تحقیق مطالعه حاضر براساس جمع‌آوری اطلاعات، پیمایشی و از نوع توصیفی - همبستگی است که به روش میدانی اجرا شده و بر اساس هدف تحقیق، از نوع کاربردی است. برای گردآوری داده‌های مورد نیاز تحقیق، از مطالعه کتابخانه‌ای و جستجوی منابع الکترونیکی در بخش تدوین مبانی نظری و پیشینه تحقیق و از پرسشنامه محقق ساخته برای گردآوری داده‌های میدانی استفاده شد. در این پژوهش برای تعیین روایی ظاهری و محتوایی پرسشنامه از نظرات اعضای هیئت علمی آشنا در زمینه اقتصاد مقاومتی در دانشگاه زنجان استفاده شد و پس از انجام اصلاحات مورد نظر، روایی پرسشنامه تأیید شد. برای بررسی پایایی ابزار تحقیق از پایلوت تست با 30 نفر از اعضای هیئت علمی خارج از نمونه اصلی تحقیق در دانشگاه زنجان و محاسبه ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. مقدار این ضریب برای بخشهای مختلف پرسشنامه بین 0/78 تا 0/91 به دست آمد که نشان‌دهنده پایایی مطلوب سازه‌های پرسشنامه بود.

جامعه آماری تحقیق حاضر، اعضای هیئت علمی تمام‌وقت دانشگاه زنجان در سال 95-1394 بودند که تعداد کل آنها بر اساس اعلام معاونت آموزشی 306 نفر بود. اعضای هیئت علمی متشکل از هیئت علمی زن و مرد، شامل چهار دانشکده کشاورزی، علوم انسانی، علوم پایه و فنی و مهندسی بودند. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران، 120 نفر محاسبه شد و نمونه‌ها با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار اس.پی.اس.اس نسخه 20 انجام شد.

د) یافته‌ها

نتایج نشان داد میانگین سنی پاسخگویان، 43 سال با انحراف معیار 7/11 سال بود. از مجموع پاسخگویانی که سن خود را ذکر کرده‌اند، بیشترین فراوانی مربوط به نمونه‌هایی است که سن آنان بین 38 تا 43 سال است. میانگین سابقه مدیریتی در دانشگاه، 3/25 سال با انحراف معیار 3/59 سال بود. از لحاظ فعالیت‌های پژوهشی، بیشترین فعالیت اعضا به ترتیب در کنفرانسهای داخلی، مجلات داخلی، مجلات خارجی و کنفرانسهای خارجی بود. 4/1 درصد از پاسخگویان دارای مرتبه مربی، 68/5 درصد از پاسخگویان دارای مرتبه استادیاری و 26/9 درصد از پاسخگویان دارای مرتبه علمی دانشیاری و استادی بودند. همچنین نتایج نشان داد که 23/1 درصد از پاسخگویان مربوط به دانشکده کشاورزی و بیشترین فراوانی مربوط به دانشکده فنی - مهندسی با فراوانی 40/7 درصد است.

میزان رعایت مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی در وضعیت موجود بخش آموزشی دانشگاهها و همچنین قابلیت اجرای این مؤلفه‌ها در بخش آموزشی از دیدگاه اعضای هیئت علمی دانشگاه زنجان بررسی و با استفاده از آزمون تی مقایسه شد. نتایج در جدول 1 آورده شده است.

453 **◆** بررسی وضعیت به کارگیری سیاستهای اقتصاد مقاومتی ...

جدول 1: وضعیت موجود و قابلیت اجرای مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی در بخش آموزشی دانشگاهها

سطح معناداری	تی	قابلیت اجرا (مطلوب)		وضعیت موجود (بالفعل)		مؤلفه‌ها
		انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	
0,00	36,28**	1,64	7,23	1,21	2,89	مردمی کردن اقتصاد
0,00	37,68**	1,75	7,42	1,56	2,88	تقویت فرهنگ کار و تولید
0,00	44,13**	1,67	7,26	1,40	2,40	کاهش وابستگی به ذخایر زیرزمینی
0,00	56,65**	1,46	7,63	1,47	2,95	اصلاح الگوی مصرف و پرهیز از اسراف
0,00	33,92**	2,03	7,71	1,40	2,91	حمایت از تولید ملی
0,00	48,72**	1,52	8,19	1,31	3,34	استفاده حداکثری از همه ظرفیتهای
0,00	42,45**	1,63	8,10	1,52	3,65	روح خودباوری و خوداتکایی
0,00	45,40**	1,61	8,10	1,79	3,57	توجه به اقتصاد دانش بنیان

توضیح طیف: 1: خیلی کم.....10: خیلی زیاد

داده‌های جدول 1 نشان می‌دهد میانگین همه گویه‌های مربوط به اجرای مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی در وضعیت فعلی بخش آموزشی دانشگاهها کمتر از چهار است. از دیدگاه پاسخگویان، قابلیت اجرای این مؤلفه‌ها در بخش آموزشی دانشگاهها در همه گویه‌های مورد بررسی بالاتر از هفت است. همچنین داده‌های این جدول نشان می‌دهد از دیدگاه پاسخگویان تفاوت معناداری بین وضعیت موجود اجرای مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی در بخش آموزشی با وضعیت مطلوب وجود دارد. میزان رعایت مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی در وضعیت موجود بخش پژوهشی دانشگاهها و همچنین قابلیت اجرای این مؤلفه‌ها در بخش پژوهشی از دیدگاه اعضای هیئت علمی دانشگاه زنجان و با استفاده از آزمون تی بررسی شد. نتایج در جدول 2 آورده شده است.

جدول 2: وضعیت موجود و قابلیت اجرای مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی در بخش پژوهشی دانشگاهها

سطح معناداری	تی	قابلیت اجرا (مطلوب)		وضعیت موجود (بالفعل)		مؤلفه‌ها
		انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	
0,00	38,49**	1,62	7,87	1,14	3,06	مردمی کردن اقتصاد
0,00	46,58**	1,27	7,89	0,97	2,73	تقویت فرهنگ کار و تولید
0,00	44,75**	1,37	7,68	1,23	2,84	کاهش وابستگی به ذخایر زیرزمینی
0,00	42,34**	1,33	8,16	1,29	3,06	اصلاح الگوی مصرف و پرهیز از اسراف
0,00	45,58**	1,49	8,17	1,20	3,42	حمایت از تولید ملی
0,00	44,13**	1,33	8,50	1,26	3,65	استفاده حداکثری از همه ظرفیتهای
0,00	43,12**	1,33	8,59	1,33	3,96	روح خودباوری و خوداتکایی
0,00	47,07**	1,26	8,39	1,37	3,71	توجه به اقتصاد دانش بنیان

توضیح طیف: 1: خیلی کم.....10: خیلی زیاد

454 ♦ مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی 80

نتایج جدول 2 نشان می‌دهد میانگین همه گویه‌های مربوط به اجرای مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی در وضعیت فعلی بخش پژوهشی دانشگاهها کمتر از چهار است. از دیدگاه پاسخگویان قابلیت اجرای این مؤلفه‌ها در بخش پژوهشی دانشگاهها در همه گویه‌های مورد بررسی بالاتر از 7/68 است. همچنین نتایج حاصل از جدول نشان می‌دهد از دیدگاه پاسخگویان تفاوت معناداری بین وضعیت موجود اجرای مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی در بخش پژوهشی با وضعیت مطلوب وجود دارد؛ به طوری که قابلیت اجرای مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی در بخش پژوهشی دانشگاهها به طور معناداری فراتر از وضعیت موجود است.

میزان رعایت مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی در وضعیت موجود بخش دانشجویی و فرهنگی دانشگاهها و همچنین قابلیت اجرای این مؤلفه‌ها در بخش دانشجویی و فرهنگی از دیدگاه اعضای هیئت علمی دانشگاه زنجان و با استفاده از آزمون تی بررسی شد. نتایج در جدول 3 آورده شده است.

جدول 3: وضعیت موجود و قابلیت اجرای مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی در بخش دانشجویی و فرهنگی دانشگاهها

سطح معناداری	تی	قابلیت اجرا (مطلوب)		وضعیت موجود (بالفعل)		مؤلفه‌ها
		انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	
0,00	42,85**	1,52	7,71	1,20	2,80	مردمی کردن اقتصاد
0,00	36,38**	1,46	7,72	1,14	2,22	تقویت فرهنگ کار و تولید
0,00	28,66**	1,63	7,32	1,18	1,51	کاهش وابستگی به ذخایر زیرزمینی
0,00	32,70**	1,61	7,80	1,26	2,61	اصلاح الگوی مصرف و پرهیز از اسراف
0,00	41,16**	1,33	7,98	1,15	2,64	حمایت از تولید ملی
0,00	57,56**	1,27	8,33	1,18	3,38	استفاده حداکثری از همه ظرفیتهای
0,00	55,41**	1,34	8,19	1,30	3,43	روح خودباوری و خودتکایی
0,00	48,14**	1,19	8,32	1,35	3,28	توجه به اقتصاد دانش بنیان

توضیح طیف: 1: خیلی کم.....10: خیلی زیاد

داده‌های جدول 3 نشان می‌دهد میانگین همه گویه‌های مربوط به اجرای مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی در وضعیت فعلی بخش دانشجویی و فرهنگی دانشگاهها کمتر از چهار است. از دیدگاه پاسخگویان قابلیت اجرای این مؤلفه‌ها در بخش دانشجویی و فرهنگی دانشگاهها در همه گویه‌های مورد بررسی بالاتر از 7/32 است. همچنین نتایج حاصل از این جدول نشان می‌دهد از دیدگاه پاسخگویان تفاوت معناداری بین وضعیت موجود اجرای مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی در بخش دانشجویی و فرهنگی با وضعیت مطلوب وجود دارد.

ه) بحث و نتیجه‌گیری

از آنجا که آموزش عالی موتور محرکه و عامل رشد اقتصادی ملی و ابزاری برای تحقق آرمانهای جمعی است، در کشورهای پیشرفته برای افزایش رقابت بین‌المللی در اقتصاد دانش‌محور، به نقش مهم و روز

بررسی وضعیت به کارگیری سیاستهای اقتصاد مقاومتی ... 455

افزون این نظام در تولید دانش، نوآوری و سرمایه انسانی مورد نیاز توجه شده و نه تنها بر دسترسی برابر آموزش عالی، بلکه بر بهبود کیفیت خدمات آن نیز بسیار تأکید می‌شود.

نتایج بررسی میزان رعایت مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی در وضعیت موجود بخش آموزشی دانشگاهها و همچنین قابلیت اجرای این مؤلفه‌ها در بخش آموزشی نشان داد که از دیدگاه پاسخگویان، تفاوت معناداری بین وضعیت موجود در اجرای مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی در بخش آموزشی با وضعیت مطلوب وجود دارد. این یافته بیانگر این حقیقت است که این وضعیت ضمن ترسیم شرایط فعلی، مستلزم برنامه‌ریزی و اقدام جدی برای اجرایی شدن این سیاستها در حوزه آموزشی دانشگاهها از یک سو و فراهم بودن زمینه اجرای این سیاستها در این بخش از سوی دیگر است. این یافته با نتایج تیرگر و همکاران (1392)، اصغری (1393) و حسینی و همکاران (1393) هم راستاست. با توجه به این یافته و قابلیت اجرای سیاستهای اقتصاد مقاومتی از دیدگاه اعضای هیئت علمی، پیشنهاد می‌شود وضعیت موجود بخش آموزشی دانشگاهها با لحاظ مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی، بازبینی و اصلاح اساسی شود. همچنین توصیه می‌شود دانشگاهها مدل مفهومی و الگوی علمی و بومی آموزشی را طراحی و عملیاتی کنند.

نتایج بررسی وضعیت و قابلیت رعایت مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی در بخش پژوهشی و تحقیقاتی دانشگاهها نیز با نتایج اصغری (1393) و حسینی و همکاران (1393) هم راستاست. وابسته بودن در اغلب بخشهای صنعتی و علمی بیانگر ناکارآمدی روالهای موجود پژوهشی در دانشگاههاست. با توجه به نتایج بررسی میزان رعایت مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی در وضعیت موجود بخش پژوهشی و تحقیقاتی دانشگاهها، پیشنهاد می‌شود دانشگاهها طرحهای پژوهشی و پایان‌نامه‌های دکتری و کارشناسی ارشد را در ارتباط واقعی (نه ظاهری) با صنعت ارائه کنند. همچنین ارتقای اساتید باید منوط به داشتن همکاری‌های صنعتی قابل تأیید در یک سازمان یا شرکت باشد. از طرفی، کارگروه اقتصاد مقاومتی را باید با انجام تحقیقات و آموزشهای کاربردی (و نه سخنرانی‌های نمایشی) هدایت و کنترل کرد.

در برنامه‌های پژوهشی دانشگاهها توصیه می‌شود با ارائه کارگاهها، نشستها و همایشهای دانشجویی و دانشگاهی، مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی در سطح دانشگاهها به یک گفتمان عمومی تبدیل شده و محورهای اصلی تحقق سیاستهای اقتصاد مقاومتی در دانشگاهها به یک مطالبه عمومی تبدیل شود. همچنین با توجه به اینکه بسیاری از پژوهشها، پایان‌نامه‌ها، مقالات و کتب به صورت توصیفی و تحلیلی است؛ اگر پژوهشها را به سمت و سوی کاربردی سوق دهیم، می‌تواند راهبرد، راهکار عملی و پیشنهادها را برای برطرف کردن مشکلات اساسی و بنیادی ارائه کند و جامعه را به سمت خودکفایی سوق داده و باعث رشد و پیشرفت جامعه و در نتیجه بهبود وضع زندگی افراد جامعه شود. جهت‌گیری شیوه‌های پژوهشی، به حل مسائل اجتماعی و اقتصادی و در نتیجه، توانمندسازی دانشجویان برای ایجاد تعامل با پیچیدگی‌های مسائل واقعی و نااطمینانی‌های مرتبط با آینده می‌انجامد.

نتایج بررسی میزان رعایت مؤلفه‌های اقتصادی مقاومتی در وضعیت موجود در بخش فرهنگی و نیز قابلیت اجرای این مؤلفه‌ها در بخش دانشجویی و فرهنگی از دیدگاه اعضای هیئت علمی دانشگاه، نشان داد تفاوت معناداری بین وضعیت موجود اجرای مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی با وضعیت مطلوب در بخش فرهنگی وجود دارد. نتایج این تحقیق با یافته‌های اکبری و حسینی (1394)، حشمتی و مولایی (1394)، اکبری دستک (1395) و امیری (1394) همخوانی دارد. این یافته نیز نشانگر هم‌راستا نبودن سیاستهای فرهنگی اعمال شده فعلی با مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی در دانشگاهها و در نتیجه، ناکارآمد بودن نتایج آنهاست. در این زمینه پیشنهاد می‌شود به صورت عالمانه و با اجرای برنامه‌های هوشمندانه، فرهنگ مقاومتی، جامعه مقاومتی و سیاستهای متناسب با اقتصاد مقاومتی به نحوی در برنامه‌های دانشگاه تلفیق شوند تا دانش‌آموختگان، افرادی خودباور و معتقد و عامل به ارزشهای اسلامی و ملی تربیت شده و با فرهنگ جهادی بتوانند نقش فعال‌تری بر فرهنگ مدیران و کارکنان آینده بگذارند.

همچنین از آنجا که فرهنگ و زیرساختهای فرهنگی نقش مهمی در تحقق اقتصاد مقاومتی دارد و مبحث فرهنگ نیز همچون اقتصاد مقاومتی یک بحث در سطح کلان است، پیشنهاد می‌شود نهادهای فرهنگی، به خصوص دانشگاهها، در زمینه‌های فرهنگ مصرف، فرهنگ خرید، کارکردن، مقاومت، رشد و بازیابی بهتر در تمامی دوره‌های رونق و بحران، در پی نهادینه کردن فرهنگ صحیح باشند. در این راستا می‌توان ابعاد فرهنگ مقاومتی را در دانشگاهها تدریس کرد.

نتایج بررسی میزان رعایت مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی در وضعیت موجود بخش دانشجویی و همچنین قابلیت اجرای این مؤلفه‌ها در بخش دانشجویی از دیدگاه اعضای هیئت علمی دانشگاه زنجان نشان داد که تفاوت معناداری بین وضعیت موجود اجرای مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی در بخش دانشجویی با وضعیت مطلوب وجود دارد. دانشگاهها می‌توانند از طریق تربیت نیروهای تحصیل کرده و تأمین منابع انسانی محیط کار، حرفه‌ای کردن دانشجویان به عنوان کارکنان و مدیران دولتی و بخش خصوصی در آینده، آموزشهای مجازی، همکاری سیاسی اساتید و دانشجویان در امور کشوری، استفاده از تولیدات داخلی، همایشهای هدفمند اقتصاد مقاومتی و استفاده از مراکز رشد دانشگاهی به تحقق اقتصاد مقاومتی کمک کنند.

منابع

- ابراهیم زاده، عیسی؛ محمد اسکندری ثانی و صغری رمضان پور (1395). «راهبرد تعدیل فقر با رویکرد اقتصاد مقاومتی؛ مطالعه موردی: شهر تهران». *جغرافیا و توسعه*، ش 44: 24-1.
- ابراهیمی و همکاران (1395). «شناسایی ابعاد و ضرورت اقتصاد مقاومتی و موانع موجود برای اجرایی شدن آن». *دومین کنفرانس بین‌المللی حسابداری، اقتصاد و مدیریت مالی*.
- ابطحی، سید حسین و محسن ترابیان (1390). «بررسی تحقق اهداف آموزش عالی بر اساس سند چشم‌انداز بیست ساله کشور با روش فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP)». *پژوهش در نظام آموزشی*، ش 4(8): 60-31.
- اصغری، م. (1393). «خانواده و نقش آن در اقتصاد مقاومتی». *پژوهشهای اجتماعی اسلامی*، 95-79.
- اکبری دستک، فیض‌الله (1395). *جایگاه فرهنگ قناعت (اقدام و عمل) و کارکردهای آن در تبیین و تحکیم مبانی اقتصاد مقاومتی از نگاه تعالیم اسلامی*. بصیرت و تربیت اسلامی، ش 13(36): 47-27.
- اکبری، اعظم و حسن حسینی میرزا (1394). «بررسی نقش مدیریت جهادی و دانشگاهها در فرهنگ‌سازی اقتصاد مقاومتی». *همایش ملی هزاره سوم و علوم انسانی*. شیراز. خرداد.
- امیری طهرانی زاده، سید محمدرضا (1394). «مبانی سیستمی اقتصاد مقاومتی». *جستارهای اقتصادی ایران*، ش 12(23): 51-33.
- امیری لولاکلی، زهرا؛ ایمان داداشی، رحمان غفاری و مانده صداقت (1393). «تدوین استراتژی دانشگاه آزاد اسلامی بابل در جهت تحقق اقتصاد مقاومتی». *کنفرانس ملی تحلیل راهبردی دیدگاههای مقام معظم رهبری در اقتصاد و مدیریت؛ حماسه اقتصادی، اقتصاد مقاومتی*. بابل: دانشگاه آزاد اسلامی.
- انصاری، عبدالله (1395). «پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی در آموزش و پرورش؛ برنامه اقدام». *مطالعات راهبردی بسیج*، سال نوزدهم، ش 70.
- پورعزت، علی‌اصغر و خواستار، حمزه و طاهری‌عطار، غزاله و فراحی، محمدمهدی و نرگسیان، عباس (1387). *الگوی مطلوب زراحی دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی ایران در عصر جهانی شدن*، دانشگاه اسلامی، سال دوازدهم، شماره 4، زمستان 1387.
- پیغامی، عادل (1391). *ده تکه دربارهٔ تحقق اقتصاد مقاومتی*. تهران: پایگاه حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای.
- تیرگر، آرام و زهرا آقارلی (1392). «اقتصاد مقاومتی از منظر شهروندان و دانشگاهیان». *کیهان فرهنگی*، ش 327-325: 3-1.
- تیرگر، آرام و همکاران (1392). «اقتصاد مقاومتی در میان اساتید دانشگاه». *معارف*، ش 100: 14-1.
- حسن پور خانکندی، عوض و حسن خانکشی‌زاده (1393). «سنجش میزان آشنایی اساتید مالی و اقتصادی دانشگاههای استان اردبیل با اقتصاد مقاومتی؛ الزامات و راهکارها و موانع اقتصاد مقاومتی». *دومین کنفرانس بین‌المللی مدیریت چالشها و راهکارها*. شیراز.

- حسین زاده بحرینی، محمدحسین (1392). «اقتصاد مقاومتی - راهکاری برای توسعه». مشکوه، ش 118: 155-138.
- حسینی، عبدالرضا؛ و عطاءالله رفیعی آتاتی و سید محمدحسین حسینی (1393). «بررسی جایگاه فرهنگ در اقتصاد مقاومتی». پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی، سال سوم، ش 10: 146-121.
- حشمتی، حسین و حسین مولایی (1394). «ریشه‌های هنجاری در اقتصاد مقاومتی». «روند»، ش 22(17): 192-169.
- رحمان پور، محمد؛ احمدرضا نصر اصفهانی و سید علی سیادت (1394). «بررسی رابطه مبانی و اصول برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران با مضامین اقتصاد مقاومتی به منظور پیشنهاد برنامه درسی مطلوب». رهیافت انقلاب اسلامی، سال نهم، ش 31: 60-41.
- عبدالملکی، حجت‌الله (1395). اقتصاد مقاومتی؛ درآمدی بر مبانی، سیاستها و برنامه عمل. تهران: بسیج دانشجویی دانشگاه امام صادق (ع)، چ سوم، ویرایش دوم.
- عزیزی نژاد، بهاره و فاطمه سعیدی محمودآبادی (1394). «بررسی رابطه بین اقتصاد مقاومتی و فرهنگ مدیریت جهادی از دیدگاه اعضای هیئت علمی دانشگاهها». کنفرانس بین‌المللی مدیریت، فرهنگ و توسعه اقتصادی. مشهد مقدس.
- عموزاده، جعفر؛ وحید فلاح و سعید صفاریان (1396). «دائرة مدل تأثیر آموزش دانشگاه (با تأکید بر دانشگاه علوم دریایی) بر اقتصاد مقاومتی به واسطه نقش زیرساختهای فرهنگی، منابع انسانی، سیاسی-اجتماعی و اقتصادی». علوم دریایی، ش 9.
- غلامی، محسن (1391). «دانشگاهها چگونه در اقتصاد مقاومتی ایفای نقش می‌کنند». روزنامه ایران، ش 5202.
- فتح‌اللهی، احمد و همکاران (1394). «تحلیل محتوای برنامه‌های توسعه آموزش عالی با تمرکز بر تغییرات ساختاری و کارکردی استقلال نظام دانشگاهی». سیاست علم و فناوری، سال هفتم، ش 1: 45-27.
- کریمی اعتماد، فاطمه و جعفر یعقوبی (1395). «سنجش تکرش اعضای هیئت علمی دانشگاه زنجان نسبت به اقتصاد مقاومتی و عوامل مرتبط با آن». رهیافت انقلاب اسلامی، ش 10(37): 38-19.
- محمدی، ر. (1387). ارزشیابی، اعتبارسنجی و تضمین کیفیت در نظام آموزش عالی کشور هند. تهران: سازمان سنجش آموزش کشور.
- منصور، حسین (1391). «نقش دانشگاه در اقتصاد مقاومتی». روزنامه کیهان، ش ؟.
- واعظی، سیدکمال و محمد فدایی (1394). «بررسی و تبیین مؤلفه‌های مدیریت راهبردی دانشگاه اسلامی مبتنی بر الگوی اقتصاد مقاومتی». مدیریت در دانشگاه اسلامی، سال چهارم، ش 1.
- Abdolmaleki, H. (2016). **Resistance Economics; Income on Foundations, Policies and Practice**. Third Edition, Second Edition, Tehran: Student Basij Publications of Imam Sadiq University.
- Abtahi, H. & M. Torabian (2011). "Investigating the Realization of Higher Education Objectives Based on the Hierarchical Analytical Process (AHP) Methodology of the Twenty Years' View of the Country". *Quarterly Journal of Research in Educational System*, 4 (8): 31-60.
- Amiry Lulaky, Z.; I. Dadashi, R. Ghaffari & M. Sedaghat (2014). "Strategy Development of Islamic Azad University of Babol to Realize Resistance Economics". *National Conference on Strategic Analysis of the Views of the*

459 بررسی وضعیت به کارگیری سیاستهای اقتصاد مقاومتی ...

Supreme Leader in Economics and Management; Economic Sentiment, Resistance Economics. Islamic Azad University of Babol Branch.

- Amozadeh, J.; V. Fallah & S. Saffarian (2017). "**Presentation of Impact Model of University Education (with Emphasis on Marine Science University) on Resistance Economics due to the Role of Cultural, Human Resources, Political-Social and Economic Infrastructures**". *Quarterly Journal Scientific Research Journal of Marine Science*, No. 9.
- Ansari, A. (2016). "**Implementation of Resistance Economics in Education; Action Plan**". *Basij Strategic Studies Quarterly*, Year 19, No. 70.
- Asghari, M. (2014). "**Family and Its Role in Resistance Economics**". *Islamic Social Studies*, 79-95.
- Azizi Nejad, B. & F. Saeedi Mahmoud Abadi (2015). "**The Relationship between Resistance Economics and Jihadist Management Culture from the Viewpoint of the Faculty Members of Universities**". *International Conference on Management, Culture and Economic Development*. Holy Mashhad.
- Bazargan, A.; J. Fathabadi & B. Eynollahi (2001). "**Appropriate Internal Approach for Continuous Quality Improvement Departments at the University of Medical Sciences**". *Journal of Psychology and Educational Sciences*, 5(2): 1-26.
- Briguglio, L. & P. Stephen (2011). "**Growth and Resilience in East Asia and the Impact of the Global Recession**". Available at: <http://www.um.edu.Mt>.
- Briguglio, L.; C. Gordon, F. Nadia & V. Stephanie (2008). "**Profiling Economic Vulnerability and Resilience in Small States: Conceptual Underpinnings Economics Department, University of Malta**". Available at: <http://www.um.edu. Mt>.
- Dumas, A.&S. Hanchans (2010). "**How Does Job Training Increase Firm Performance? The Case of Morocco**". *International Journal of Manpower*, 31 (5): 585-602.
- Ebrahimi & et al. (2016). "**Identifying the Dimensions and Needs of Resistance Economics and Barriers to Its Execution**". *Second International Accounting, Economics and Financial Management Conference*..
- Ebrahimzadeh, I.; M. Eskandari & S. Ramadanpour (2016). "**Poverty Adjustment Strategy with Respectable Economic Approach; Case Study: Tehran City**". *Geography and Development Quarterly*, 44: 1-24.
- Fadeeva, Z. & Y. Mochizuki (2010). "**Higher Education for Today and Tomorrow: University Appraisal for Diversity, Innovation and Change towards Sustainable Development**". *Sustainability Science*, Vol. 5, No. 2: 249-256.
- Fathollahi, A. & et al. (2015). "**Content Analysis of Higher Education Plans, Focusing on Structural and Functional Changes in the Academic System Independence**". *Science and Technology Policy*, Seventh Year, 1: 27-45.
- Ferasatkhah, M. (2009). **University and Higher Education; Global Problems and Iranian Problems**. Tehran: Publishers Saffar.
- Gholami, M. (2011). "**How do Universities have a Role in Resilient Economy?**". *Iran Newspaper*, No .5202.

- Hassan pour Khankustani, A. & H. Khanakashi Zadeh (2014). **“Measuring the Degree of Familiarity of Financial and Economic Professors of the Universities of Ardabil Province with the Resistance Economy; Requirements and Solutions and Barriers of Resistance Economy”**. *The 2nd International Conference on Challenges and Solutions*. Shiraz.
- Hossein Zadeh Bahreini, M.H. (2013). **"Resistance Economics - An Opportunity for Development"**. *Honey*, No. 118: 138-155.
- Hosseini, A.; A. Rafiei Ataty & M.H. Hosseini (2014). **"Review of Cultural Substitution in Resistance Economy, Two-Part Scientific-Research Paper of Islamic Revolutionary Cultural Conservation, Faculty of Humanities and Soft Power"**. *Imam Hossein University of Medical Sciences*, Third Year, No. 10: 121-146.
- Hosseini, M. & A. Nasr (2012). **"Validation of Higher Education in the Third Millennium with a Focus on Curriculum"**. *Journal of a Higher Education*, 17: 13-47.
- Karimi Etemad, F. & J. Yaghoubi (2016). **"Measure the Attitudes of Faculty Members of Zanjan University toward Resistance Economics and its Related Factors"**. *Journal of the Islamic Revolutionary Approach*, 10 (37): 19-38.
- Mansour, H. (2012). **"The Role of University in Resistance Economics"**. *Keyhan Newspaper*.
- Mohammadi, R. (2008). **Evaluation, Validation and Quality Assurance in the Higher Education System of India**. Tehran: Education Organization.
- Payghami, A. (2012). **Ten Points about the Realization of a Resistance Economy**. the Base for the Preservation and Publication of the Great Ayatullahs Khamenei.
- Rahman pour, M.; A. Nasr Esfahani & A. Siyadat (2015). **"Investigating the Relationship between the Principles and Principles of the Islamic School of Islamic Thought of Iran with the Themes of Resistance Economics in order to offer a Desirable Curriculum"**. *Quarterly Journal of the Revolutionary Approach Islam*, Year 9, No. 31: 41-60.
- Rose, A. (2008). **"Defining and Measuring Economic Resilience to Disasters"**. *Disasters Prevention and Management*, 13 (4).
- Tirgar, A. & et al. (2013). **"Resistance Economics among University Professors"**. *Educational Monthly*, Issue 100: 1-14.
- Tirgar, A. & Z. Aghalari (2013). **"Resistant Economy from the Perspective of Citizens and Academics"**. *Keyhan Farhangi*, No. 325-327: 1-3.
- Vaezi, S.K. & M. Fadaie (2015). **"Exploring and Explaining Strategic Management Components of the Islamic University Based on the Resistance Economics Model"**. *Management at Islamic University*, Year 4, Issue 1.

